

Geringe zaadoogst eik: minder plantmateriaal?

Het afgelopen najaar was een historisch dieptepunt in de eikeloogst van zomereik. Er werd in totaal slechts 7000 kilogram aan eikels (goed voor ongeveer 1,4 miljoen leverbare planten) ingezameld uit een beperkt aantal Nederlandse opstanden die voor zaadwinning toegelaten zijn. In 2011 was nog 150.000 kilogram geogst. Deskundigen wijten het geringe aanbod aan de strenge vorst in februari, gevolgd door het koude voorjaar en de natte zomer van 2012. De situatie is uitzonderlijk, omdat ook in omringende landen sprake is van een misoogst. Wat betekent dit voor de beschikbaarheid van plantmateriaal de komende jaren?

— Gerard Grimberg (Ministerie van Economische Zaken / Voorzitter Bosschapcommissie Zaad- en Plantsoenvoorziening)

> “SLECHTS VIER TOT VIJF KWEKERS hebben eikels kunnen bemachtigen. Het gaat dan om zaad van opstanden uit Stadskanaal, Lochem, Dene-kamp en nog een paar kleine partijtjes zaad van andere herkomsten uit Midden- en Noord-Nederland”, weet Wim van Liere, coördinator certificering bos- en haagplantsoen bij de Naktuinbouw (zie kader, pagina 19) te melden. “Van de ongeveer zeven ton eikels die zijn ingezameld is al direct een deel doorverkocht aan afnemers uit Duitsland en Ierland. Vooral uit Duitsland is de druk op de markt groot om eikels, en straks ook om plantmateriaal, op te kopen.” Overigens is het gangbare praktijk dat Nederlands eiken zaai- en plantgoed grotendeels wordt geëxporteerd. Maar door de huidige situatie kunnen er in ons land echt tekorten ontstaan. De Nederlandse zaadhandel probeert mogelijke tekorten aan plantmateriaal over twee jaar te beperken door ook uit Oost- of Zuid-Europa zaad in te kopen, en aan kwekers te leveren.

Foto's Sven de Vries

De oogst van eikels geschiedt grotendeels door een aantal gespecialiseerde zaadhandelaren, die hiervoor in de herfst tijdelijk werknemers inhuren. Ook zijn er kwekers die voor eigen gebruik inzamelen. Inzameling moet vooraf gemeld worden bij de Naktuinbouw, die dan zorgt voor controle bij de oogst. Zij controleren of er in de daartoe toegelaten opstand is geogst en de hoeveelheid. Daarnaast zorgen zij voor de waarmerking en certificering van het zaad. Dat betekent het inboeken van de zaadwinning en de afgifte van inzamelingsdocumenten. Omdat zomereik een ‘bosbouwgewas’ is die valt onder de EU-Bosbouwrichtlijn 1999/105, moet het zaad naar herkomst geïdentificeerd en als zodanig gewaarmerkt worden met inzamelingsdocumenten. Voor gebruik in de bosbouw en landschappelijke en veelal ook stedelijke beplantingen moeten conform de EU-Bosbouwrichtlijn de zogenaamde bosbouwherkomsten worden gebruikt en is het niet toegestaan om te kiezen voor herkomsten die uitsluitend bestemd zijn voor niet-bosbouwkundig gebruik. Bij niet-bosbouwkundig gebruik kan men denken aan het gebruik in hagen en tuinen, maar ook als onderstammen om er laanbomen op te kweken en daarbij speelt de bosbouwkundige kwaliteit dus geen directe rol. Voor bosbouwkundig gebruik staan in ons land ruim honderd herkomsten

van zomereik op de Rassenlijst Bomen ter beschikking die in normale zaadjaren voldoende oogstmogelijkheden bieden om te voorzien in eigen behoefte in ons land en voor export. Voor meer informatie, zie www.rassenlijstbomen.nl

Flexibiliteit niet onbeperkt

De teelt van eikenplantsoen is in ons land voor het overgrote deel een 2-jarige vollegrondsteelt. Traditioneel worden na het eerste jaar de planten met een horizontaal mes ondergronds ondersneden om de groei van een goed wortelstelsel te stimuleren. Na het tweede groeiseizoen zijn deze planten leverbaar als 1a1 plantmateriaal. Daarbij staat de 'a' voor 'afgepend'. Soms wordt bij een dichte stand alles opgerooid, waarbij de gerooide planten vervolgens weer worden geplant voor een tweejarige 1+1 of (soms) een driejarige 1+1a1 teelt. Daarbij staat de '+' voor 'verplant'. De eruit gesorteerde planten van mindere kwaliteit belanden normaal gesproken op de brandstapel. Nu kiest een kweker na het eerste jaar steeds meer voor het volledig rooien van de planten en na sorteren weer opplanten voor een 1+1 teelt. Bij verwachte schaarste, zoals nu, worden (te) kleine 2-jarige planten soms doorgeteeld naar een 3-jarige 1+1a1. Hier dient men bij aankoop goed op te letten.

De beperkte oogst van eikels in najaar 2012 heeft de grootste consequenties voor de beschikbaarheid van 2-jarige eik in het plantseizoen najaar 2014-voorjaar 2015, dus over 2 jaar. Overigens is er al een enigszins aantrekkelijke vraag naar eikenplantsoen, doordat bij sommigen al een tekort voorzien wordt en waardoor dit seizoen en komend seizoen het

aanbod eerder te klein dan te groot zal zijn.

Tekorten kunnen enigszins worden opgevangen door een deel van de huidige 1-jarigen die eind 2013 leverbaar worden als 2-jarige planten, op de kwekerij te laten staan als ze niet verkocht worden en deze in het plantseizoen 2014-2015 als 3-jarige planten op de markt te zetten.

Een andere optie is om met eikels uit de oogst najaar 2013 in één jaar tijd zogenaamde plugplanten te kweken. Dit is een innovatieve teeltwijze die steeds meer in beeld komt, maar in ons land slechts een enkele aanbieder kent die op contractbasis werkt. Dat betekent dat kwekers hier slechts gebruik van kunnen maken als afnemers vroegtijdig kenbaar maken welke herkomst gekweekt moet worden in welke aantallen en tevens garant staan voor de afname. Dat is echter helaas nog geen algemeen gangbare praktijk in ons land. Het over twee jaar importeren van planten lijkt geen optie, omdat in ons omringende landen (Denemarken, Duitsland, België) vanwege misoogst ook een schaarste op de plantsoenmarkt zal ontstaan. Bovendien vissen genoemde landen in dezelfde vijver wat betreft verantwoord te gebruiken herkomsten. En zullen ze als het even kan Oost- en Zuid-Europese herkomsten aan zich voorbij laten gaan.

Adviezen voor afnemers

Gaan we tekorten krijgen in het eikenplantsoen? Dat is nog de vraag. Veel is ook afhankelijk van het inkoopbeleid van afnemers. Algemeen wordt aangenomen dat we te maken krijgen met schaarste. Kwekers vangen die schaarste zo goed mogelijk op door nu 1-jarige planten door

te kweken, zodat over 2 jaar meer 3-jarige planten dan gebruikelijk beschikbaar zullen komen. Vraag is wel hoe de genetische kwaliteit van dat plantmateriaal zal zijn, omdat kwekers vanwege verzekerde afzet mogelijk minder op genetische kwaliteit zullen doorsorteren. Daarnaast zullen ook 1-jarige partijen op de markt verschijnen die wellicht aan de lengtemaat voldoen maar voor uitplant in bos, natuur en landschap een te gering ontwikkeld wortelgestel hebben. Daarom moeten afnemers extra goed letten op de fysieke kwaliteit en de verhouding lengte plant-dikte wortelhals, zie ook NEN 7412.

Mocht het zijn dat er toch buitenlandse herkomsten zomereik worden uitgezaaid, dan is extra alertheid bij afnemers op zijn plaats. Omdat het dan waarschijnlijk herkomsten zijn die niet uit het Noordwest-Atlantisch gebied afkomstig zijn, is het niet aan te bevelen deze herkomsten te gebruiken, ook al zijn het EU-bosbouwherkomsten met de juiste bijbehorende papieren. We weten namelijk niet altijd hoe die herkomsten later onder Nederlandse groeiomstandigheden zullen uitpakken qua groei, vorm en vitaliteit. Dit heeft veel te maken met bijvoorbeeld het tijdstip van uitlopen en wanneer de groei wordt afgesloten. Dit zijn zaken die genetisch zijn bepaald. Buitenlandse herkomsten, die wel voor toepassing in ons land geschikt zijn, staan in de Rassenlijst Bomen vermeld onder 'buitenlandse herkomsten'.

Een extra risico van de huidige schaarste aan zaad is, dat er eikenzaad wordt geïmporteerd dat expliciet bedoeld is voor niet-bosbouwkundige toepassingen. De kans bestaat dat planten die hieruit worden opge-

kweekt vanwege een schaars aanbod toch te zijner tijd in bos en landschap terecht komen. Het zal duidelijk zijn dat dit niet de bedoeling is en hiermee ligt er een verantwoordelijkheid bij de afnemer zelf. Als kwaliteitsbewuste afnemer moet je extra alert zijn, om te beginnen met het bestellen van het plantmateriaal. Vraag naar plantmateriaal van een geregistreerde herkomst uit de Rassenlijst Bomen en vraag nadrukkelijk naar de bijbehorende documenten.

Let bij levering op volledigheid van de documenten en of er voldaan wordt aan de gestelde eisen van herkomst en doelstelling (Bosbouwkundige of niet-Bosbouwkundige toepassing) van het plantmateriaal. Bij twijfel of vragen kan dit eventueel geverifieerd worden via NAKtuinbouw. Het bovenstaande geldt natuurlijk ook in jaren wanneer er geen schaarste wordt verwacht.

Als afnemer van eikenplantsoen zou je jezelf de vraag kunnen stellen of het mogelijk is te schuiven in de aanplantplanning. Bijvoorbeeld door eiken van goede herkomst die dit voorjaar of in het najaar op de markt zijn in te kopen en dus eerder te planten. Dat lijkt gemakkelijker gezegd dan gedaan, omdat de vraag (ook uit het buitenland) naar eikenplantsoen dit jaar en volgend jaar groot zal zijn.

Ervan uitgaande dat er komende herfst weer voldoende eikels te oogsten zijn, kan het een goede optie zijn om – zeker als je in het plantseizoen 2014-2015 persé over eikenplantsoen wilt beschikken – dit plantsoen in contractteelt als plugplantsoen te laten opkweken.

Als uitstel van aanplant met een jaar mogelijk is, dan is dat eventueel een aantrekkelijke optie. Want de geschiedenis leert dat na iedere plantsoenschaarste (of dat nou eiken of kerstsparran zijn) er vervolgens weer volop gekweekt gaat worden. Met als voordeel voor de afnemer: meer en betere keuze naar herkomsten en fysieke kwaliteit.

Vooruitzien

Regeren is vooruit zien. Dat geldt zeker voor het inschatten van benodigd plantmateriaal voor verjonging of nieuwe aanplant. Weet op tijd welke aantallen, maten/leeftijd en herkomsten plantmateriaal je nodig hebt en probeer zo mogelijk een deel van de behoefte aan plantmateriaal af te dekken door contractteelt dan wel afnameverplichting. Dat biedt afnemer maar ook de kweker voordelen. Honderd procent zekerheid in de levering is niet te geven, zoals nu weer blijkt door de te verwachten schaarste aan eikenplantsoen over twee jaar. Maar door flexibiliteit in de teelt en de planning bij de afnemer is er met een tijdelijke schaarste zeker wel te leven.<

Gerard Grimberg, g.t.m.grimberg@mineleni

Stichting Nederlandse Algemene Kwaliteitsdienst Tuinbouw (Naktuinbouw) bevordert en bewaakt de kwaliteit van producten, processen en ketens in de tuinbouw. De nadruk ligt op teeltmateriaal, zowel nationaal als internationaal. Naktuinbouw is een Zelfstandig Bestuursorgaan en staat onder toezicht van het Ministerie van Economische Zaken (EZ). www.naktuinbouw.nl

---

De mislukte zaadoogst speelt voor zomereik en niet voor wintereik en beuk. Van wintereik zijn er in Nederland geen geselecteerde opstanden, daarvan komt materiaal altijd al uit het buitenland. Voor beuk is de sector bekend met beurtjaren: sommige jaren niks en andere jaren overvloed en daar kan men op inspelen. Zaad van beuk is ook enigszins bewaarbaar en eikels eigenlijk niet of nauwelijks.

